

демонструючи міцний та стабільний зв'язок з батьківською сім'єю, приділяючи мало уваги професійній самореалізації та самовдосконаленню. Тому подальший розвиток сфери професійної освіти та адаптації обов'язково має враховувати поточну ситуацію при формуванні перспективних програм, спрямованих на професійне навчання молоді.

Ключові слова: праця, професійна зайнятість, молодь, професійний вибір, самоідентифікація, самореалізація, професійна мобільність.

* * *

УДК 94(477)94(437.1/2)

Корсак Р. В.,
доктор історичних наук, професор, в.о. завідувача
кафедри туристичної інфраструктури і сервісу,
факультет туризму та міжнародних комунікацій,
Ужгородський національний університет (Україна,
Ужгород), korsakr@inbox.ru

Фуртій В. В.,
магістр—туризмознавець факультету туризму та
міжнародних комунікацій, Ужгородський національний
університет (Україна, Ужгород), vovafurtiy@gmail.com

Україна – ЄС: співробітництво у сфері туризму (початок XXI ст.)

Здійснено дослідження співробітництва України – ЄС у сфері туризму на початку XXI ст. Автори дійшли висновку, що співпраця України та ЄС у сфері туризму сприяє можливості просування національного туристичного продукту на європейський ринок, залучення до інформаційного простору, передового досвіду організації туристичної діяльності, поживлення євроінтеграційних процесів у нашій державі. Розкриття теми стало можливим завдяки використанню загальнонаукових методів пізнання: аналізу, синтезу, системності, узагальнення, конкретності, історизму та діалектичного методу. У науковому доробку віддано перевагу історичним методам дослідження: історико-генетичному, історико-порівняльному, історико-синтетичному, історико-діахронному, емпіричному аналізу тощо.

Ключові слова: Україна, ЄС, розвиток туризму, політика, співробітництво, проекти, угоди.

У XXI ст. співпраця України з ЄС у сфері туризму розвивається під впливом факторів властивих саме індустрії гостинності та туризму, а також таких факторів зовнішнього середовища, як політика і право, економіка і фінанси, культура, соціодемографічні зміни, розвиток торгівлі, транспорту, інфраструктури та науково – технічного прогресу. Західний кордон України став кордоном між Україною та ЄС – та втіленням курсу на європейську інтеграцію у межах реалізації спільних угод і проектів. Сьогодні актуальним є питання співпраці України з високорозвиненими державами та використання їхнього досвіду, що слугуватиме гарантом успіху та допоможе розвинути національну стратегію формування політики у сфері туризму та інституційного забезпечення відповідно до норм ЄС.

Тема співробітництва України та ЄС у сфері туризму стала предметом дослідження багатьох науковців. Зокрема, велику увагу у своїх дослідженнях цьому напрямку приділяли Н. Антонюк [2], Н. Василюха [5], О. Краєвська [14], С. Селецький [23], С. Сировець [25], в яких туризм розглядається як напрям співробітництва України з Європейським Союзом. Оскільки, Україна посідає одне з провідних місць в Європі за рівнем забезпеченості цінним природно–ресурсним потенціалом, це викликає інтерес до України як стратегічного партнера та сусіда для країн Європейського Союзу [5, с. 160–165].

Розвиток співпраці України з ЄС у сфері туризму відбувається згідно з Указом Президента України «Про заходи щодо забезпечення реалізації державної політики у сфері туризму». Забезпечення євроінтеграційної діяльності є невід'ємною складовою реалізації державної

політики у сфері туризму, що визначається Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» від 18 листопада 2003 р. №1282–IV» (розділ VII, ст.35) [14, с. 269–278]. Через Спеціальне представництво України при ЄС туристичним відомством України подано заявку щодо включення України у перспективні програми співробітництва у сфері туризму, зокрема фінансової та технічної допомоги, а також інвестиційні проекти ЄС [23, с. 139–165]. У ст.72 Розділу VII «Економічне співробітництво» УПС йдеться про туризм і визначаються такі заходи: «Сторони розширюють та розвивають співробітництво між ними, яке включає: сприяння туризму, співробітництво між офіційними туристичними організаціями, збільшення потоку інформації, передачу «ноу–хау», вивчення можливостей спільної діяльності, підготовку персоналу з метою розвитку туризму» [2, с. 476].

15.06.2001 р. Указом Президента України №435/2001 «Про додаткові заходи щодо реалізації права людини на свободу пересування і вільний вибір місця проживання» з 1 липня 2001 р. було скасовано реєстрацію паспортних документів іноземців в органах внутрішніх справ [27].

21 травня 2002 року керівництвом туристичного відомства України було проведено зустріч з заступником директора представництва Європейського банку реконструкції і розвитку в Україні В. Френсісом. Згодом, представники туристичного відомства України 30 – 31 травня 2002 р. взяли участь у Міжнародній конференції Ради Європи з питань українсько–словацького транскордонного співробітництва (м. Ужгород, Закарпатська область – м. Михаловец, Словацька Республіка) [23, с. 139–165]. З метою розвитку ринку послуг, дотримання рівних прав і свобод громадян було прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 року №1136 «Про забезпечення дотримання законодавства під час надання послуг іноземцям та особам без громадянства» щодо встановлення рівних цін і тарифів на послуги, що надаються як українцям, так і іноземцям і особам без громадянства. Відбувалася гармонізація законодавства України у галузі туризму з директивами та іншими актами ЄС. З урахуванням євроінтеграційних завдань було видано Указ Президента України від 11 березня 2003 р. №207 «Про деякі заходи щодо розвитку туристичної та курортно–рекреаційної сфер України» та прийнято розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 червня 2003 р. №390–р «Про затвердження заходів щодо розвитку іноземного та внутрішнього туризму». Це відповідало світовому досвіду та надавало додаткового імпульсу розвитку потужного туристичного та курортно–рекреаційного потенціалу України, збільшенню обсягів надання туристичних послуг. Рішенням Верховної Ради України з 1 січня 2004 р. було скасовано готельний збір, що підвищувало конкурентоспроможність готельних послуг [13].

Задля посилення значення туризму як пріоритетної сфери економіки було внесено пропозиції у частині туризму до проекту «Спільної доповіді з оцінки стану виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС». Зокрема, були здійснені офіційні переклади відповідних нормативно–правових актів з метою адаптації законодавства України у сфері туризму до законодавства ЄС, розроблені заходи щодо державної підтримки розвитку молодіжного та дитячого туризму, затверджена розпорядженням Кабінетом Міністрів

Україні від 12.05.2004 р. №298–р. «Концепція державної політики України щодо розвитку молодіжного туризму», яка передбачала реалізацію комплексу завдань з пріоритетних напрямів стимулювання розвитку усіх видів молодіжного туризму та ін. [17].

Туристичні послуги, що надаються в Україні, визначені Державним класифікатором продукції та послуг ДК–16, розробленим у відповідності до класифікації, діючої в Європейському Союзі. Зокрема, це національні стандарти України: ДСТУ 4268: 2003 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги», ДСТУ 4269: 2003 «Послуги туристичні. Класифікація готелів» [23, с. 139–165].

В Україні за сферу туризму з 2005 р. відповідає Міністерство культури і туризму. Розвиток міжнародного туристичного співробітництва було головною функцією і першорядним напрямом його діяльності. У межах реалізації міждержавних і міжвідомчих угод про співробітництво у сфері туризму було створено 10 міжвідомчих робочих груп з такими країнами ЄС: Австрією, Італією, Латвією, Литвою, Німеччиною, Польщею, Словаччиною, Словенією, Угорщиною та Чехією. У межах двостороннього туристичного співробітництва відбулося кілька важливих візитів міністрів туризму і керівників відповідних туристичних відомств до іноземних країн, що значною мірою сприяло налагодженню конструктивного діалогу, оптимізацію взаємодії у забезпеченні стабільних туристичних потоків, збільшенні обсягів туристичних обмінів, підвищенню економічної ефективності туристичних зв'язків насамперед, з керівниками таких країн, як Австрія, Греція, Італія, Німеччина, Франція, Польща, Латвія, Литва, Словенія [3, с. 7–12].

22 квітня 2005 р. Україна отримала запрошення від керівництва Європейської туристичної комісії (ЄТК) приєднатися до цієї організації. Під час візиту до Австрії Президента України В. Ющенка (12 липня 2005 р.) та його зустрічі з Президентом ЄТК А. Оберашером була висловлена підтримка набуття Україною членства у ЄТК найближчим часом. А 18 жовтня 2005 р. Україна була одностайно прийнята до ЄТК на засіданні Генеральної асамблеї цієї організації (м. Відень, 16–19 жовтня 2005 р.). Завдяки своєму членству у ЄТК Україна отримала доступ до інформаційно-аналітичних матеріалів, взяла участь у наповненні інтернет-порталу, який є одним із пріоритетних напрямів діяльності ЄТК й створюється з метою пропагування туристичних ресурсів країн-учасниць в Європі та за її межами [28].

27 жовтня 2006 р. у Гельсінкі (Фінляндія) відбувся Саміт Україна – ЄС на найвищому рівні, на якому обговорювалися важливі питання і було прийнято низку рішень. Зокрема, це підписання угод між Україною і ЄС про спрощення візового режиму та реадмісії. Це надало можливість українським громадянам подорожувати вільніше та легше [22].

На території України при підтримці ЄС створювалися системи туристичних інформаційних центрів, у рамках програм технічної допомоги Twinning Projects. Загальною метою реалізації цього проекту було створення ефективної та дієвої системи розповсюдження інформаційно-рекламних матеріалів через забезпечення функціонування мережі центрів туристичної інформації в регіонах України [25].

Одним із напрямів співпраці з ЄС у сфері туризму була участь у Національній програмі TACIS, яка створена

для підтримки малих і середніх підприємств з метою забезпечення ефективного функціонування туристичної інфраструктури за напрямками міжнародних транспортних коридорів. Було прийнято Програму розбудови туристичної інфраструктури за напрямками національної мережі міжнародних транспортних коридорів та основних транспортних магістралей у 2004–2010 рр. Першочерговими заходами щодо реалізації Програми були визначені саме будівництво, реконструкція автомобільних доріг та облаштування їх туристичною інфраструктурою та об'єктами сервісу [4, с. 37–39].

21 травня 2008 р. Голова Представництва Європейської Комісії в Україні Ж. Тейшейра, послы та офіційні представники країн ЄС відвідали м. Яремче (Івано-Франківська обл.), де ознайомилися з ходом впровадження двох проектів ЄС: «Велоукраїна» та «Програма розвитку трансграничного туризму». Партнерами проекту «Велоукраїна» виступив Карпатський Національний Природний Парк, місцеві громадські організації та румунська партнерська організація Asociația Pentu Turisim, Cultura și Tineret. Проект реалізовувався у рамках програми трансграничного співробітництва Румунія–Молдова–Україна. [16].

У 2011 році Рада міністрів підтвердила Проект технічного завдання з розвитку туризму в автономії програми ЄС «Підтримка спільної ініціативи співпраці в Криму», повідомив перший заступник голови Ради міністрів АРК П. Бурлаков. Обсяги фінансування, які були надані Європейським Союзом у рамках реалізації проекту, становлять 5 млн. євро [7].

30 листопада 2012 року на відкритті I Київського міжнародного туристичного форуму голова представництва Європейського Союзу в Україні Я. Томбінський заявив, що європейські експерти допоможуть Україні розкрити її туристичний потенціал. У цілому, дипломат відзначив величезний потенціал України у розвитку туристичної галузі [8].

Успішним проведенням чемпіонату Європи з футболу у 2012 році Україні вдалося практично заново сформувати позитивний імідж привабливого туристичного напрямку. За підсумками 2012–2013 р. Україна вперше потрапила у міжнародні туристичні рейтинги і путівники. Туристам з усього світу Україну рекомендували відвідати Globe Spots, TripAdvisor, The National Geographic Traveler, The Lonely Planet та інші [26].

26 квітня 2013 року Європейський Союз оголосив новий конкурс проектів для підтримки регіональної політики України. Конкурс дав можливість регіональним та місцевим органам влади отримати фінансову підтримку для реалізації стратегій розвитку своїх регіонів на суму 31 мільйон євро. Він складався з двох «лотів» для обласного рівня і для рівня району, населеного пункту [9].

Після Євро–2012 на Сході України у 2013 р. спостерігалось збільшення потоку туристів, зацікавлених у відвідуванні нових креативних туристичних брендів, розташованих у промислових зонах. На жаль, внаслідок ускладнення політичної ситуації на Сході України та проведення на зазначеній території антитерористичної операції (АТО) говорити про зростання туристичних потоків у регіон наразі неможливо. Зрозуміло, що військовій загрози на регіональному рівні не сумісні із створенням успішних туристичних брендів та унеможливають на цей час розвиток туризму на території Сходу України.

Водночас, вибудовуючи позитивну перспективу – стабілізацію ситуації на Сході України, розвиток Донецької та Луганської областей, вже сьогодні слід говорити про перспективи розвитку туристичної сфери регіону, у тому числі про перспективи розвитку промислового туризму та його інфраструктури [15]. Що стосується ситуації на півдні України, то туристичні оператори ЄС більше не можуть запропонувати туристичні послуги у Криму або Севастополі. Зокрема, європейські круїзні судна більше не можуть зупинятися у портах Кримського півострова, за винятком екстрених випадків. Це стосується всіх суден, що належать або контролюються європейським компаніям або плавають під прапором держави-члена. Нові санкції набули чинності 20 грудня 2014 р. А 19 червня 2015 р. Рада ЄС продовжила до 23 червня 2016 року обмежувальні заходи у відповідь на нелегальну анексію Криму і Севастополя [1; 6; 20; 10].

Впродовж січня–травня 2014 року на території Львівщини за гранти Європейського Союзу було здійснено реалізацію туристичних проєктів: «Гео–Карпати – українсько–польський туристичний шлях», «Стимулювання розвитку туризму у Карпатському регіоні шляхом покращення сервісу та безпеки туристів», «Спільна промоція туристичних можливостей та культурно–історичної спадщини Львівської області, Підкарпатського та Люблінського воєводств», «Транскордонна співпраця для рекреаційного туризму польсько–українського прикордоння», «Через кордони без бар’єрів – інтеграція неповносправних осіб через туризм і культуру», інші [12]. 14 серпня 2014 року у м. Одеса відбулась стартова конференція, присвячена початку реалізації проєкту «Туризм як катализатор економічного розвитку сільських територій», який реалізовувався завдяки фінансуванню Європейського Союзу в Україні. Головною метою проєкту є розвиток зеленого туризму та туристичної інфраструктури Одеської області. Строк реалізації проєкту складає 24 місяці. Розмір інвестицій від Представництва ЄС в Україні склали біля 340 тис. євро. Партнерами проєкту виступили Одеське обласне агентство реконструкції та розвитку, а також Біляївська та Роздільнянська районні державні адміністрації. Бенефіціаром проєкту являється Одеська обласна державна адміністрація [19]. 30 жовтня 2014 року відбулося відкриття Проєкту «Підтримка економіки Закарпатської області через розвиток та популяризацію її туристичного потенціалу», який фінансувався Європейським Союзом. Проєкт був спрямований на розвиток регіональної туристичної інфраструктури, впровадження ефективної регіональної політики в сфері туризму, а також промоцію регіональних туристичних напрямків. Загальний бюджет проєкту складає майже 900 000 євро, з яких більшу частину надає Європейський Союз [18].

19 вересня 2015 року, за підтримки проєкту ЄС у Вороновиці Вінницької області відбувся Ярмарок туризму та урочисте відкриття Інформаційного центру розвитку туризму. Обидва заходи проходили у пам’ятці XVIII ст. – палаці Грохольських–Можайських. Фасад цього палацу було відновлено за кошти Європейського Союзу. Проєкт був спрямований на представлення та привернення уваги до туристичного потенціалу Вінницького району [11]. 4 червня 2015 року група міжнародних експертів, сформувала Європейською комісією та презентувала проєкт з підтримки туризму в Україні. Результатом проєкту стали рекомендації з розвитку туризму у країні, які увійшли до «Концепції державної цільової програми

розвитку туризму і курортів в Україні до 2022 року» [21]. 15 грудня 2015 року Європейська комісія представила звіт, яким оцінила хід виконання Україною умов для запровадження безвізового режиму з ЄС. Про те, що звіт буде позитивним для України, раніше повідомляло видання Die Welt з посиланням на дипломатичні джерела у Брюсселі. За даними європейських ЗМІ, у результаті звіту Євросоюз може до кінця 2016 р. скасувати візовий в’їзд для громадян України. Таке спрощення позитивно б позначилося на інтенсифікації туристичних відносин України з ЄС. Прес–аташе представництва Єврокомісії в Україні Д. Стулік повідомив РБК–Україна, що безвізовий режим буде діяти тільки для власників біометричних паспортів. Втім, лібералізація в’їзду не буде стосуватися скасування робітників і національних віз [24].

Отже, станом на 2016 р. Україна зацікавлена у продовженні та поглибленні євроінтеграційного напрямку, насамперед, з урахуванням завдань адаптації туристичного законодавства України до відповідних директив і стандартів ЄС. Практичний досвід країн з розвиненим туризмом доводить необхідність надання державної підтримки розвитку туризму, зокрема фінансування міжнародної діяльності як одного з основних напрямів реалізації державної політики у сфері туризму, що є передумовою розвитку міжнародного туризму, формування галузі як високоприбуткового сектора економіки, чинника соціального розвитку та культурного піднесення країни при збереженні її самобутності, гармонійної інтеграції України в європейські та світові глобалізаційні туристичні процеси.

Співпраця України та ЄС у сфері туризму повинна знаходити широке висвітлення у ЗМІ, також необхідно проводити в Україні міжнародні спеціалізовані семінари, конференції з залученням вітчизняних та іноземних організацій для вивчення передового досвіду організації туристичної діяльності, освоєння туристичних ринків, визначення перспектив розвитку новітніх технологій надання туристичних послуг, формування туристичної стратегії та стандартів обслуговування, а також брати участь у відповідних заходах за кордоном. Також, варто налагодити систему обміну досвідом на постійній основі з відповідними структурами ЄС та державними органами із сфери туризму країн – членів ЄС щодо законодавчого та організаційного забезпечення високопродуктивної туристичної діяльності, зокрема адаптації національного законодавства у сфері туризму до норм ЄС.

Список використаних джерел

1. Анексія Криму Росією (2014) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. Антонюк Н. В. Європейський Союз: політика, економіка, право: Навчальний посібник / За ред. Н. В. Антонюк, М. М. Микієвича. – Львів, 2005. – 532 с.
3. Антонюк Н., Занько Ю. Державна політика України у сфері туризму: досвід і проблеми реалізації // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2008. – Вип.24. – С.7–12.
4. Бейдик О., Сировець С. Суспільно–географічні аспекти взаємодії України та Євросоюзу в рекреаційно–туристській галузі // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія. – 2007. – Вип.54. – С.37–39.
5. Василюха Н. В. Розвиток ринку туристичних послуг у контексті розвитку транскордонного співробітництва // Вісник Чернівецького торговельно–економічного інституту. – 2010. – Вип.3. – С.160–165.

6. Додаткові санкції торкнуться торгівлі енергоресурсами з Криму і декількох категорій товарів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/world/worlddabus/3457155-novi-sanktsii-yes-proty-krymu-nabudut-chynnosti-vzhe-v-subotu-zmi>.

7. Євросоюз інвестує 5 млн. євро в туризм Криму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/groshi/yevrosoyuz-investuye-5-mln-eyvro-v-turizm-krimu.html>.

8. ЄС допоможе Україні підняти туризм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zn.ua/SOCIETY/es_pomozhet_ukraine_podnyat_turizm.html.

9. ЄС оголосив конкурс проектів для підтримки регіонального розвитку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ceas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2013/2013_05_03_6_uk.htm

10. ЄС продовжив на рік санкції проти Криму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/rubriciac/1856374e_s_prodogviv_na_rik_sanctsiii_proti_krimu_2065841.html

11. За підтримки ЄС у Вороновиці відкриють Центр розвитку туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vn.presspoint.in.ua/2015/09/17/40487>

12. Звіт про проведену роботу департаментом міжнародного співробітництва та туризму обласної державної адміністрації за 5 місяців 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://loda.gov.ua/tyr_plany_roboty

13. Концепція державної політики України щодо розвитку молодіжного та дитячого туризму: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.05.2004 р. №298-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/348-98-%D0%BF>

14. Краєвська О., Присяжнюк Ю. Співпраця України та Європейського Союзу в сфері туризму: політико-правовий аспект // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2008. – Вип.24. – С.269–278.

15. Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України «Щодо перспектив розвитку промислового туризму на Сході України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1561/>

16. Новини співпраці з ЄС. Бюлетень Представництва Європейської Комісії в Україні. №30 5 червня 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ceas.europa.eu/>

17. Нормативно правова база у галузі туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://culture.odessa.gov.ua/normativno-pravova-baza-u-galuzi-turizmu/>

18. Представництво ЄС запрошує журналістів на відкриття проекту, що підтримує розвиток туризму в Закарпатті (29/10/2014) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ceas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2014/2014_10_29_01uk.htm

19. Проект ЄС підтримує туризм та створить нові робочі місця в сільській місцевості на Одещині (20/08/2014) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ceas.europa.eu/>

20. Рада ЄС затвердила нові економічні санкції проти Криму. Порти та інвестиції під заборону [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2014/12/18/7028917/>

21. Розвиток туризму в Україні під егідою ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blogs.korrespondent.net/>

22. Саміт Україна–ЄС 27 жовтня 2006 року, м. Гельсінкі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/page/open/id/2852>

23. Селецький С. І. Правове регулювання туризму в Україні: [Навчальний посібник]. – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 178 с.

24. Синдром відміни: безвізовий режим не сильно вплине на туристичний потік з України в ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/>

25. Сировець С. Ю., Стафійчук В. І. Туризм як напрям співробітництва України з Європейським Союзом. Матеріали наукової конференції «Молоді науковці – географічні науки». – К., 2006.

26. Туризм і Україна. Несостоявшийся расцвет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rian.com.ua/>

27. Указ Президента України №435/2001 «Про додаткові заходи щодо реалізації права людини на свободу пересування і вільний вибір місця проживання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435/2001>

28. Україна стала членом Європейської туристичної комісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr.obozrevatel.com/>

References

1. Aneksija Krymu Rosijeju (2014) [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

2. Antonjuk N. V. Jevropejs'kyj Sojuz: polityka, ekonomika, pravo: Navchal'nyj posibnyk / Za red. N. V. Antonjuk, M. M. Mykijevycha. – L'viv, 2005. – 532 s.

3. Antonjuk N., Zan'ko Ju. Derzhavna polityka Ukrai'ny u sferi turizmu: dosvid i problemy realizacii' // Visnyk L'viv'skogo universytetu. Serija mizhnarodni vidnosyny. – 2008. – Vyp.24. – S.7–12.

4. Bejdyk O., Syrovec' S. Suspil'no-geografichni aspekty vzajemodii' Ukrai'ny ta Jevrosojuzu v rekreacijno-turysty'kij galuzi // Visnyk Kyi'vs'kogo nacional'nogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Geografija. – 2007. – Vyp.54. – S.37–39.

5. Vasylyha N. V. Rozvytok rynku turystychnykh poslug u konteksti rozvytku transkordonnogo spivrobitnytva // Visnyk Chernivec'kogo torgovel'no-ekonomichnogo instytutu. – 2010. – Vyp.3. – S.160–165.

6. Dodatkovy sankcii' torknut'sja torgovli energoresursamy z Krymu i dekil'koh kategorij tovariv [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ua.korrespondent.net/world/worlddabus/3457155-novi-sanktsii-yes-proty-krymu-nabudut-chynnosti-vzhe-v-subotu-zmi>. 7. Jevrosojuz investuje 5 mln. jevro v turizm Krymu [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://tsn.ua/groshi/yevrosoyuz-investuye-5-mln-eyvro-v-turizm-krimu.html>.

8. JeS dopomozhe Ukrai'ni pidnjaty turizm [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://zn.ua/SOCIETY/es_pomozhet_ukraine_podnyat_turizm.html.

9. JeS ogolosyv konkurs proektiv dlja pidtrymky regional'nogo rozvytku Ukrai'ny [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://ceas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2013/2013_05_03_6_uk.htm

10. JeS prodovzhiv na rik sankcii' proty Krymu [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.ukrinform.ua/rubriciac/1856374e_s_prodogviv_na_rik_sanctsiii_proti_krimu_2065841.html

11. Za pidtrymky JeS u Voronovici vidkryjut' Centr rozvytku turizmu [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://vn.presspoint.in.ua/2015/09/17/40487>

12. Zvit pro provedenu robotu departamentom mizhnarodnogo spivrobitnytva ta turizmu oblasnoi' derzhavnoi' administracii' za 5 misjaciiv 2014 roku [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://loda.gov.ua/tyr_plany_roboty

13. Koncepcija derzhavnoi' polityky Ukrai'ny shhodo rozvytku molodizhnogo ta dytjachogo turizmu: Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukrai'ny vid 12.05.2004 r. №298-r. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/348-98-%D0%BF>

14. Krajevs'ka O., Prysajzhnjuk Ju. Spivpracja Ukrai'ny ta Jevropejs'kogo Sojuzu u sferi turizmu: polityko-pravovyj aspekt // Visnyk L'viv'skogo universytetu. Serija mizhnarodni vidnosyny. – 2008. – Vyp.24. – S.269–278.

15. Nacional'nyj instytut strategichnykh doslidzhen' pry Prezydentovi Ukrai'ny «Shhodo perspektiv rozvytku promysloвого turizmu na Shodi Ukrai'ny» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.niss.gov.ua/articles/1561/>

16. Novyny spivpraci z JeS. Bjuleten' Predstavnytva Jevropejs'koi' Komisii' v Ukrai'ni. №30 5 chervnja 2009 r. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ceas.europa.eu/>

17. Normativno pravova baza u galuzi turizmu [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://culture.odessa.gov.ua/normativno-pravova-baza-u-galuzi-turizmu/>

18. Predstavnytvo JeS zaprosuje zhurnalistyv na vidkryttja proektu, shh pidtrymuje rozvytok turizmu v Zakarpattii (29/10/2014) [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://ceas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2014/2014_10_29_01uk.htm

19. Proekt JeS pidtrymaje turizm ta stvorit' novi robochi miscja v sil's'kij miscevosti na Odeshhyni (20/08/2014) [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ceas.europa.eu/>

20. Rada JeS zatverdyla novi ekonomichni sankcii' proty Krymu. Porty ta investycii' pid zaboronoju [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2014/12/18/7028917/>

21. Rozvytok turizmu v Ukrai'ni pid egidoju JeS [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://blogs.korrespondent.net/>

22. Samit Ukrai'na–JeS 27 zhovtjna 2006 roku, m. Gel'sinki [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/page/open/id/2852>

23. Selec'kyj S. I. Pravove reguljuvannja turizmu v Ukrai'ni: [Navchal'nyj posibnyk]. – K.: «Centr uchbovoi' literatury», 2012. – 178 s.

24. Syndrom vidminy: bezvizovij rezhym ne syl'no vplyne na turystychnyj potik z Ukrai'ny v JeS [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.rbc.ua/ukr/>

25. Syrovce' S. Ju., Stafijchuk V. I. Turyzm jak naprjam spivrobotnyctva Ukraї'ny z Jevropejs'kym Sojuzom. Materialy naukovoi' konferencii' «Molodi naukovci – geografichnij nauci». – K., 2006.

26. Turizm i Ukraina. Nesostojavshijsja rascvet [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://rian.com.ua/>

27. Ukaz Prezidenta Ukraї'ny №435/2001 «Pro dodatkovij zahody shhodo realizacii' prava ljudyny na svobodu peresuvannja i vil'nyj vybir miscja prozhyvannja» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435/2001>

28. Ukraї'na stala chlenom Jevropejs'koi' turystychnoi' komisii' [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ukr.obozrevatel.com/>

Korsak R. V., doctor of historical sciences, professor, Uzhgorod National University, faculty of «Tourism», department of tourism infrastructure and services (Ukraine, Uzhgorod), korsakr@inbox.ua

Furtij V. V., master, Uzhgorod National University, faculty of Tourism and international, communications (Ukraine, Uzhgorod), vovafurtij@gmail.com

Ukraine – EU: cooperation in tourism beginning of the XXI century

In the article the research collaboration Ukraine – EU tourism at the beginning of XXI century. The authors concluded that the study of Ukraine – EU cooperation in the tourism sector have shown that Ukraine attaches great importance to cooperation with the European Union in view of the possibility of promoting the national tourist product in the European market, involving information space, excellence of tourism, revival integration processes in our country. Because of their tourism and recreational potential Ukraine has all chances to become one of Europe's leading tourist destinations. A study was made possible through the use of scientific methods of knowledge: analysis, synthesis, system, specific, historical and dialectical method. In the preferred scientific heritage historical methods of research: historical and genetic, historical and comparative, historical and synthetic, historical and diachronic, empirical analysis and more.

Keywords: Ukraine, EU, tourism development, politics, cooperation, projects, deal.

Korsak P. B., доктор исторических наук, профессор, и.о. заведующего кафедрой туристической инфраструктуры и сервиса, факультет туризма и международных коммуникаций, Ужгородский национальный университет (Украина, Ужгород), korsakr@inbox.ru

Фуртий В. В., магистр—туризовед факультета туризма и международных коммуникаций, Ужгородский национальный университет (Украина, Ужгород), vovafurtij@gmail.com

Украина – ЕС: сотрудничество в сфере туризма (начало XXI века)

Проведено исследование сотрудничества Украина – ЕС в сфере туризма в начале XXI века. Авторы пришли к выводу, что исследование уровня сотрудничества Украины и ЕС в сфере туризма показали, что Украина уделяет большое внимание развитию сотрудничества с Европейским Союзом с учетом возможности продвижения национального туристического продукта на европейском рынке, привлечение к информационному пространству, передового опыта организации туристической деятельности, оживление евроинтеграционных процессов в нашем государстве. Ведь по своему туристско-рекреационным потенциалом Украина имеет все возможности стать одним из ведущих европейских туристических центров. Раскрытие темы стало возможным благодаря использованию общенаучных методов познания: анализа, синтеза, системности, обобщения, конкретности, историзма и диалектического метода. В научном исследовании отдано предпочтение историческим методам исследования: историко-генетическом, историко-сравнительном, историко-синтетическом, историко-диалектичному, эмпирическом анализа и тому подобное.

Ключевые слова: Украина, ЕС, развитие туризма, политика, сотрудничество, проекты, соглашения.

* * *

ДК (94+63)(438)«195/199»

Священко З. В., доктор історичних наук, професор кафедри загальної історії, Іманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини (Україна, Умань), zinaidasvyachenko09@rambler.ua

ОСОБЛИВОСТІ АГРАРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В ПОЛЬЩІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

Проаналізовано особливості аграрних перетворень у Польщі в другій половині ХХ ст., звертається увага на комуністичні експерименти у галузі аграрних відносин та їх наслідки. Зазначено, що тоталітаризм у Польщі мав

певні відмінності від радянського тоталітаризму, що особливо виявилось у проведенні аграрної реформи. Саме в Польщі відмінністю було визнання селянської трудової власності на землю, що завадило комуністам здійснити колективізацію сільського господарства. Зроблено висновок про те, що кооперативна система зазнала в Польщі цілковитого краху, чим довела свою нежиттєздатність. Характерною рисою розвитку сільського господарства була низька ефективність капітальних вкладів, що пояснювалося насамперед великою розпорошеністю землеволодінь, незацікавленістю комуністичної держави у підтримці селян-односібників. Така ситуація на селі тривала аж до кінця існування в Польщі комуністичного режиму, тобто до кінця 80-х рр. минулого століття, коли в Польщі розпочалося становлення демократичних засад розвитку держави. Польща після багатьох спроб реанімувати сільське господарство повернулася до приватного господарювання.

Ключові слова: Польща, аграрна реформа, кооперування, приватне господарювання.

У 1948–1949 рр., після розгрому політичних сил опозиції, у країнах Центральної та Південно-Східної Європи насаджуються тоталітарна система, що на тривалий час стало трагедією народів регіону. Тоталітаризм у цих країнах насаджувався за радянським зразком, водночас тоталітарна система кожної окремої країни мала свої особливості, характерні риси. Певні відмінності від радянського тоталітаризму мав тоталітаризм у Польщі, що особливо виявилось у проведенні аграрної реформи. Саме в Польщі відмінністю було визнання селянської трудової власності на землю, що завадило комуністам здійснити колективізацію сільського господарства. Причини, що змусили комуністів піти на цей крок, були скоріше історичними, аніж ідеологічними. На відміну від Російської імперії, де віками панувала общинна власність на землю з її постійними переділами, внаслідок чого у селянина не виробилася психологія земельного власника, в Польщі традиційно закріпилася індивідуальна приватна власність на землю.

Аграрне питання завжди займало особливе місце в суспільному житті Польщі, багато в чому визначаючи її історичну долю, тому обрана тема дослідження є актуальною.

Питання аграрних перетворень у Польщі в другій половині ХХ ст. в українській історіографії висвітлено недостатньо. Науковці більше уваги приділяють проблемі розвитку українсько-польських відносин з притаманними їм суспільно-політичними, економічними, національними та релігійними особливостями. Є ряд узагальнюючих праць з історії Польщі, серед яких виділяється дослідження Л. Зашкільняка та М. Крикуна [1]. Історико-правовий аспект аграрних реформ в Польщі розглядається О. Я. Паславською [2] та ін. Але загалом запропонована тема дослідження залишається відкритою.

Автор запропонованої публікації ставить за мету дослідити особливості аграрних перетворень у Польщі в другій половині ХХ ст., звернувши увагу на комуністичні експерименти у галузі аграрних відносин та їх наслідки.

Так, проведення земельної реформи в Польщі почалося ще до кінця Другої світової війни. Щоб повернути на свій бік селянство, яке становило більшу частину населення країни, нова влада ініціювала проведення аграрної реформи. Вона здійснювалася на основі декретів Польського комітету національного визволення (ПКНВ) від 6 вересня 1944 р., Тимчасового уряду від 18 січня 1945 р. і Тимчасового уряду національної єдності (ТУНЄ) від 6 вересня 1946 р. Відповідно до цих декретів конфісковувалися володіння громадян Третього райху, польських громадян німецької національності та осіб, звинувачених у співробітництві